

Archivní 2257/4, 149 00 Praha 4
telefon: +420 974 847 240
e-mail: posta@nacr.cz
ID datové schránky: fe3aixh
<http://www.nacr.cz>

NACRX00290N3

Dne: 15.06.2016

Naše značka: NA- 2032-12/04-2016

Vyřizuje/tel.: Müllerová/974 847 401
Šimůnková / 974 847 405; Šimánková/974
847 527

Vaše značka:

ZPRÁVA ZE ZAHRANIČNÍ PRACOVNÍ CESTY

MÍSTO: Polsko, Varšava

ÚČEL CESTY: Komparace polské legislativní úpravy a archivní praxe při zpřístupňování archiválií s chráněnými údaji (zejména osobní a citlivé údaje žijících osob)

ÚČASTNÍCI CESTY: Mgr. Dorota Müllerová, PhDr. Alena Šimánková, Mgr. Karolína Šimůnková

ZPRÁVU PODÁVÁ: Mgr. Karolína Šimůnková

NAVŠTÍVENÉ INSTITUCE:

Archiwum Akt Nowych
ul. Hankiewicza 1
02-103 Warszawa
sekretariat@aan.gov.pl

Instytut Pamięci Narodowej – Archiwum IPN
ul. Kłobucka 21
02-675 Warszawa
sekretariat.ipn@ipn.gov.pl

**Deutsches Historisches
Institut Warschau**
Palac Karnickich
Aleje Ujazdowskie 39
PL 00-540 Warszawa

TRVÁNÍ CESTY: 31. 5. 2016 – 2. 6. 2016

DATUM VYHOTOVENÍ: 15. 6. 2016

SCHVALUJE: PhDr. Eva Drašarová, CSc., ředitelka Národního archivu, podepsáno elektronicky

TEXT ZPRÁVY ZE ZAHRANIČNÍ PRACOVNÍ CESTY

ČÁST VŠEOBECNÁ:

Cestu jsme zahájily dne **31. 5. 2016** na letišti Praha v 7.00 h, doprava byla zajištěna letecky spojem společnosti LOT z Prahy do Varšavy (odlet 09:05 h – přílet 10:15 h). Po příletu a vyzvednutí zavazadel jsme se přemístily na adresu zajištěného ubytování v budově, kde sídlí Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych (ulice Rakowiecka 2D, Warszawa). Na místě jsme se v odpoledních hodinách ubytovaly. Poté jsme navštívily **Deutsches Historisches Institut Warschau**, kde jsme měly dohodnutou schůzku s ředitelem Institutu prof. Milošem Řezníkem. Ve večerních hodinách jsme se pak v Institutu zúčastnily přednášky prof. Dr. Christopa Augustynowicze z vídeňské univerzity „Grenze(n) und Herrschaft(en) in und um Sandomierz – Periphere Perspektiven“.

Dne **1. 6. 2016** jsme navštívily **Archiwum Akt Nowych**, kde jsme konzultovaly cílovou problematiku ochrany osobních a citlivých údajů v archiváliích při zpřístupňování a kde se nám věnoval dr. Adam Grzegorz Dąbrowski. V Archiwum Akt Nowych nám také bylo vyplaceno kapesné (služební cesta na základě dohody o výměně).

Dne **2. 6. 2016** jsme navštívily **Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej** (obdoba českého Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek) se stejným tématem. Věnovala se nám dr. Dorota Lewsza. V podvečer jsme se přemístily na letiště a večerním spojem společnosti LOT (Warszawa 20:30 h – Praha 21:50 h) jsme se vrátily do Prahy.

ČÁST ODBORNÁ:

V Deutsches Historisches Institut Warschau jsme se kromě přednášky věnovaly konzultaci v oblasti stávajících studií financovaných rakouskými a německými institucemi v tematickém okruhu dějin střední a východní Evropy s akcentem na zjištění stávajících preferovaných témat.

V Archiwum Akt Nowych nás dr. Dąbrowski seznámil s polskými právními předpisy, které upravují zpřístupňování archiválií a ochranu osobních a citlivých údajů zejména žijících osob. Upozornil nás, že během 14 dnů nabude platnosti novela, která stávající předpisy v této oblasti konkretizuje a procesy nahlížení a ochranu osobních údajů zpřesní. Byly jsme seznámeny se vzájemným působením a aplikací zákona č. 133 z roku 1997 o ochraně osobních údajů a zákona č. 38 z roku 1983 o národním archivním fondu a archivech (lex specialis k zákonu o ochraně osobních údajů), dále s Nařízením generálního ředitele státních archivů č. 4 z roku 2013, které upravuje zpřístupňování archiválií ve státních archivech, a dále s Rozhodnutím generálního ředitele státních archivů č. 24 z roku 2012 ve věci způsobu vyhotovování ověřených kopií, prepisů a výpisů archivních materiálů z archivních fondů státních archivů. Dále nám dr. Dąbrowski představil interní předpisy Archiwum Akt Nowych, zejména Řád pro využívání archivních materiálů ve vědecké badatelně a badatelně audiovizuálních materiálů

Archiwum Akt Nowych (Badatelský řád) z 20. září 2013. Archiwum Akt Nowych nemá přístup do evidence obyvatelstva, nemá tudíž žádnou možnost ověřit, zda je osoba, o jejíž osobní údaje se jedná, po smrti. Zároveň jsme byly seznámeny s konkrétní praxí anonymizace osobních a citlivých údajů. Stejně jako v berlínském Bundesarchivu je aplikována praxe dvojí anonymizace, tj. sled kopie-začernění-kopie, tedy neefektivní a neekonomický způsob používaný i v Národním archivu. Kromě toho pan Dąbrowski připravil demonstrativní ukázkou anonymizace, kde po vystřížení chráněných údajů z pořízené kopie z archiválie je vyhotovena nová kopie, kde jsou cenzurovaná místa důsledně označena razítkem textem „treść zamaskowana przez archiwum państwowe“, což je praxe odpovídající cca rakousko-uherské cenzuře před první světovou válkou. Tento důsledný postup s vyznačením anonymizovaných částí archiválie není v české praxi realizován. Dr. Dąbrowskému nebyla známa z praxe žádná soudní kauza, kde by byla řešena ochrana osobních údajů v archiváliích, resp. její prolomení, srovnatelná s českou kauzou pana H. a § 37 odst. 11 před Ústavním soudem ČR. Ačkoliv jsou obecně osobní údaje při nahlížení do archiválií chráněny a jsou aplikovány až absurdně přesné postupy anonymizace, na druhou stranu zůstávají osobní údaje přístupné prostřednictvím nahlídacích pomůcek ke konkrétním fondům, zejména pak kartoték. Teoreticky je upravena možnost odmítnout žádost o nahlížení, v první instanci rozhoduje ředitel Archiwum, v odvolací instanci Generální ředitelství státních archivů, posléze by bylo možné postoupit spor k soudu. V praxi k této situaci nikdy nedošlo, dle sdělení dr. Dąbrowského by bylo zamítnutí nahlížení jen velmi obtížně zdůvodnitelné. Z konkrétní praxe dále dr. Dąbrowski uvedl, že například vůbec nepřichází v úvahu odesílání výsledků rešerše ve státoobčanské agendě konkrétní (třeba i oprávněné) osobě prostřednictvím e-mailu do zahraničí. Soudní rozsudky jsou důsledně při zpřístupňování anonymizovány. Kromě toho se drží teze, že odpovědnost za zpřístupněné údaje nese badatel, původně měli tuto informaci přímo uvedenu v badatelském listu, který badatel podepisoval, následně z badatelského listu odstranili, ale odpovědnost badatele nadále dovozují ze souvisejících právních předpisů. V určitých případech je tu stále možnost podepsání badatelem dodatku o odpovědnosti za využití archiválií, v praxi však od té doby nebylo uplatněno. Samostatným problémem jsou autorská práva k publikovaným archiváliím. Standardně badatelé kopie archiválií publikují s označením „z archivu autora“. Obecně platí, že badatelé mohou v badatelně používat fotoaparáty a vlastní skenovací zařízení, ve směrnici je uvedeno omezení, že badatel by neměl fotografovat archiválie s osobními údaji. Prakticky se však nedá kontrolovat, co badatel fotografuje, jedná se tedy o obsolentní ustanovení směrnice. Dotazovaly jsme se také na fondy polské komunistické strany a případnou členskou evidenci. Dochovaná kartotéka obsahuje fakticky jen řadové členy, režimní řídicí kádry v kartotéce uloženy nejsou, zejména pak chybí jednotlivé osobní spisy.

Obecně k činnosti Archiwu Akt Nowych bylo zřejmé, že jde o podfinancovanou instituci, objekt pochází z 50. let minulého století a výhledově se očekává stavba nové budovy na sousedních pozemcích, které jsou ve vlastnictví Archiwu. V Archiwu Akt Nowych je uloženo 30 km archiválií z let 1918 – cca 1970 (s dílčími přesahy). Obecné pravidlo pro předávání archiválií k trvalému uložení

do Archiwum Akt Nowych je 25 let po uzavření spisu, matriky a chorobopisy 100 let. Velká část archiválií zůstává uložena ve správních archivech jednotlivých ministerstev. Archiwum Akt Nowych má na uvedený počet kilometrů archiválií cca 60 zaměstnanců. Archiwum Akt Nowych spadá organizačně pod polské ministerstvo kultury.

V Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej se nám věnovala dr. Dorota Lewsza. Seznámila nás s právní úpravou, která upravuje postupy zpřístupňování a nahlížení do dokumentace z archivního fondu ve správě Archivu IPN (zákon č. 155 z r. 1998, o Institutu národní paměti – Komisi stíhání zločinů proti polskému národu, a č. 218 z 18. října 2006, o zveřejňování informací o dokumentech orgánů státní bezpečnosti z let 1944–1990 a obsahu těchto dokumentů). IPN je podobně jako Spolkový úřad pro materiály Stasi hierarchizován do bohaté regionální struktury, kdy pobočky IPN (celkem 16) jsou v každém kraji (vojvodství), kde zároveň sídlí apelační soud (odvolací, srov. s českými krajskými soudy). Centrála ve Varšavě (3 objekty) a hlavní pobočky ukládají a spravují archiválie. Kromě toho vytvořil IPN ještě síť delegatur, které nespravují archivní fondy, ale přijímají a vyřizují žádosti a podání občanů. Celkem spravují 90 km archiválií. Jen varšavská centrála IPN zaměstnává celkem kolem 300 osob. Archiválie jsou digitalizovány (formát TIFF, rozlišení 600 dpi v matici), pro badatelské využití je používán formát JPEG (případně PDF), digitalizáty jsou pak zpřístupňovány v badatelkách IPN. Jsou digitalizovány i dobové mikrofilmy. Digitalizáty jsou ukládány v centrále (matrice v tiff, 600 dpi, regionální pracoviště pro nahlížení mají tytéž dokumenty v nahlížečích formátech jpeg apod.). V detailech odkazujeme na Instrukci pro skenování archivních materiálů v IPN – Komisi stíhání zločinů proti polskému národu. IPN disponuje vlastním pracovištěm konzervace a restaurování, toto pracoviště provádí také digitalizaci dokumentů velkých formátů, knih, map, unikátů z druhé světové války. Zatím spravují dokumentaci z let 1939–1990. Ve správě IPN se nachází i tzv. „fond Z“, jedná se o utajené dokumenty, jejichž vlastníkem je i nadále polská zpravodajská služba. Přístup do těchto materiálů je v režimu zpravodajské služby, a tudíž značně omezen.

Základním pravidlem pro nahlížení do dokumentace ve správě IPN je, že nahlíží osoba, které se materiály týkají. Po její smrti je oprávněn nahlížet příbuzný v linii přímé i vedlejší (sourozenci). Prakticky se objevoval problém u dotazů příbuzných z bočních linií (dotaz na strýce, tety), o tuto skupinu by měla být možnost nahlížet rozšířena novelizovanou právní úpravou. V praxi byla zavedena databáze souhlasů/nesouhlasů osob, jichž se dokumentace týká, a jednotlivé osoby, na které byly vedeny svazky, se mohly vyjádřit, zda chtějí dokumentaci o své osobě nechat volně přístupnou, či ji naopak uzavřít (jako celek nebo jen část), např. pro média. Ne všichni ovšem této možnosti využili. Tam, kde se oběť nevyjádřila, anonymizují zejména skupinu odpovídající citlivým údajům (náboženství, etnická příslušnost atd.). Možnost uzavřít dokumentaci před nahlížením je dána na max. 50 let. Po smrti rozhodování přechází na potomka/ky. Z dokumentace mohou být perzekvovaným osobám vráceny bezpečností neoprávněně zabavené dokumenty. Naopak žádné ochrany nepožívají osobní údaje příslušníků bezpečnosti, ale nikoliv u běžných kriminálních činů, jen v případě politické perzekuce – tito pak mají právo na

kopie o své činnosti. Pokud chce nahlížet osoba žijící v zahraničí – musí podepsat na konzulátu plnou moc a někoho v Polsku zmocnit, aby nahlédl, případně převzal kopie. Od médií je požadováno potvrzení redakce, že daný redaktor zpracovává konkrétní téma. Pokud by materiál nebyl obětí uvolněn k nahlížení, dostala by média anonymizovanou podobu. Zaměstnanci orgánů veřejné správy a osoby veřejně činné, kteří nastoupili do svých funkcí po 24. srpnu 1989 – údaje o nich jsou obecně přístupné, ale nezpřístupňují se taxativně vymezené údaje – náboženství, etnická příslušnost, rodné číslo atp. a samozřejmě údaje osob třetích. Dokumentace nebyla zpočátku vůbec přístupná, poté byla uvolněna pro vědce a média, následoval přístup pro oběti, dnes přístupné prakticky všem. Odpovědnost za případné zveřejnění osobních údajů je na badateli. IPN není ve své činnosti vázán předpisy Generálního ředitelství státních archivů.

Pro období 2. světové války mají zřízeno samostatné centrum pro informace, kde je možné získat na otázku přímo odpověď v podobě rešerše. Osobní údaje z období 2. světové války chráněné nejsou, což vyplývá spíše z praxe než z právní úpravy. Ve správě IPN jsou dokumenty polské poválečné Komise pro stíhání válečných zločinů, které měly ve své správě polské zpravodajské služby a následně je převzal do péče IPN.

Očekává se novela zákona o IPN, zásadní změnu bude představovat rozšíření časového rozsahu bádání až k roku 1917, dále dojde ke změně Rady, kterou nahradí Kolegium.

K praktickému provádění anonymizace byl zjištěn standardní postup začerňování v kopiích. Stejně jako v Archiwum Akt Nowych nejsou kopie zasílány e-mailem, dokumenty musí být vyzvednuty osobně na badatelně. Zásadně nepošílají kopie do zahraničí. Elektronické nahlížení je realizováno v badatelkách IPN a na počítačích IPN. Na rozdíl od německé praxe není prováděna anonymizace ve filmu.

Odpovědnost za zpřístupněné informace z dokumentace nese badatel a podepisuje tuto informaci o odpovědnosti v badatelském listu/žádosti o nahlížení.

K otázce konkrétní kauzy z oblasti ochrany osobních údajů, která by skončila před soudem, nebyl znám paní Lewsza žádný konkrétní příklad.

Celkově lze hodnotit cestu jako úspěšnou, uzavřela celkový obraz legislativní úpravy a zpřístupňovací praxe v archivních a paměťových institucích postsocialistických zemí.